

Genus och alternativa offentligheter

MARLANNE LILIEQUIST
är professor i etnologi vid Umeå
universitet.

KARIN NORDBERG är fil.dr
i idéhistoria och universitetslek-
tor vid institutionen för kultur
och medier, Umeå universitet.

Författarna presenteras mera ut-
förligt vid sina respektive artik-
lar längre fram i tidskriften.

frågor om offentlighet och kön och diskussioner om offentligt och privat har stått på den vetenskapliga dagordningen en bra tid nu och de teoretiska bidragen har fyllt den ena antologin efter den andra. Men alltför sällan har detta lett till undersökningar av hur det konkret ser ut och behovet av empirisk förankring har därför känts allt mer akut. Vi hoppas att artiklarna i detta nummer av *Kulturella Perspektiv*, som är bearbetade inlägg från konferensen "Kön och alternativa offentligheter" vid Umeå universitet hösten 2003, kan bidra med exempel på sådan empiri. Artikelförfattarna är verk samma inom Umeå universitets humanistiska forskningsprogram "Genus och offentligheter i förändring". Forskningsprogrammet uppmärksammar hur genus konstrueras och problematiseras i och av offentligheten och ett antal ingångar till offentligheten studeras: det mediala, politiska, fysiska, sociala, kulturella och det språkliga rummet.

I vårt temanummer vill vi bidra till diskussionen av offentlighetsbegreppet genom att studera avvikelser från den manliga normen inom offentligheten samt fokusera alternativa offentligheter, arenor som kanske inte självklart definieras som offentlighet, men som ändå utgör rum för skapande av värdegemenskap och påverkansmöjligheter.

Den feministiska teoridiskussionen har ofta haft Jürgen Habermas' offentlighetsteori som utgångspunkt (se t.ex. Camauer 2000). Habermas' föreställningar om ideala offentligheter där privatpersoner samlas till förnuftiga samtal innebär att kvinnor i princip förutsätts vara inkluderade, men i praktiken ser det annorlunda ut. Av tradition har offentligheten byggt på rationalistiska, liberala ideal och på manlig medverkan. De offentliga samtalen har ofta förts med utgångspunkt från en man-

lig erfarenhetsvärld, en värld där kvinnor till stor del har varit uteslutna. Kvinnliga erfarenheter har per definition framstått som icke-offentliga. Idén om en offentlig sfär för det förnuftiga samtalet har koppats till modernitet och manlighet, medan den privata sfären har sammanknippats med hem och kvinnlighet.

Den kritik som framkommit från feministiskt håll handlar om att Habermas bortsåg från könsfrågan. Habermas' definition av offentlighet är alltför exkluderande. För att offentligheten ska omfatta alla måste man tänka sig ett differentierat offentlighetsbegrepp. Det finns, menar t.ex. filosofen Nancy Fraser (1987), både en mångfald offentligheter och flera alternativa publiker som skapar egna arenor. Dessa deloffentligheter utgör rum för gruppbildningar och bildar utgångspunkt för opinionsbildning. Bland feministiska forskare finns också ett ifrågasättande av den skarpa gränsdragningen mellan offentligt och privat.

Artiklarna i detta nummer konkretiserar detta ifrågasättande med hjälp av så vitt skilda ämnen som rockmusik, bondedagböcker, Göteborgskravallerna, kvinnliga poliser, Radio Ellen, kvinnor i diplomattjänst och fanzines. I artikeln "Alternativa röster. Radions kvinnoprogram som offentliga normbrytare" ställer idéhistorikern Karin Nordberg med utgångspunkt i neddragningar av radions kvinnoprogram och aktuella könsteoretiska diskussioner, frågor om de retoriska och könspolitiska strategier som kvinnor använt sig av för att komma till tals i radions offentlighet. 1940-talets husmorsprogram, Radio Ellen på 1980-talet och 2000-talets Freja bidrar med stoff till artikeln.

De feministiska fanzinen utgör en framväxande alternativ mediaarena. I et-

nologen Jenny Gunnarssons artikel "Bleck och den aktiva kroppen. Om representationer av kroppar i ett feministiskt fanzine" undersöks hur idrott och kvinnor behandlas i tidskriften Bleck. De feministiska strategier Bleck använder sig av är å ena sidan att inta ett kritiskt förhållningsätt gentemot orättvisor och å andra sidan skapa sina egna representationer av idrottande kvinnor.

Ett annat mediafenomen som också har spridit sig under senare år och skapat möjligheter för unga kvinnors deltagande i offentligheten utgörs av den alternativa rockscenen. Etnologen Marika Nordströms artikel "Rockspelande unga kvinnor – mediafenomen och feministisk praxis" ställer frågan om vad intresset för tjejer och rock egentligen handlar om. Hon analyserar dels mediernas användning av temat – reklam, tv-serier, rockmodet – dels hur unga kvinnliga rockmusiker upplever detta intresse.

Globaliseringsrörelsen har skapat ytterligare en livskraftig alternativ offentlighet där ungdomar uppträder. I etnologen Marianne Liliequists artikel "'Göteborgskravallerna' 2001 och polisens machotendenser" studeras hur kön iscensätts på denna arena. I fokus står polisens machotendenser vid de s.k. Göteborgskravallerna sommaren 2001, en attityd som visade sig dels i valet av handlingsstrategi, dels i det kränkande bemötandet av aktivisterna.

I historikern Johanna Dahlgrens artikel får vi läsa om svårigheterna för de första kvinnliga ordningspoliserna i patrulltjänst att bli accepterade av kollegor, överordnade och fackförbund. Artikeln "En svårlöst ekvation. Kvinnor i ordningspolitjänst i det sena 1950-talets Stockholm" beskriver hur normerna för kvinnligt/manligt överskreds när de kvinnliga poli-

serna bröt mot polisyrkets maskulina karaktär.

I artikeln "Svenska kvinnors internationella arbete under 1900-talet – en alternativ offentlighet?" skriver historikerna Nina Almgren och Camilla Norrbin om kvinnliga ambassadörens arbete vid ambassader och riksdagskvinnors arbete i mellanstatliga organisationer, t.ex. FN och Europarådet. Artikeln handlar om hur och var kvinnor deltog i det internationella arbetet, varför de verkade i internationella organ, hur de påverkade det svenska internationella arbetet och hur de skilde sig från män i dessa hänseenden.

Den sista artikeln ifrågasätter den traditionella uppdelningen i den privata respektive offentliga sfären. "Det enda privata rummet? Tankar kring dagboksskrivandets rumsskapande funktion för kvinnor i agrar miljö under tidigt 1900-tal"

har skrivits av Ann-Catrine Edlund, Nordiska språk, och den handlar om tre dagboksskribenter hemmahörande i agrar miljö. I denna miljö utgjorde de enskilda hushållen offentliga arenor och genom dagboksskrivandet öppnades dörren till det enda privata rum som skribenterna hade tillgång till.

LITTERATUR

- Camauer, Leonor, 2000. *Feminism, Citizenship and the Media. An ethnographic study of identity processes within four women's associations*. Stockholm: Department of Journalism, Media and Communication. Stockholm University.
- Fraser, Nancy, 1987. "What's Critical about Critical Theory? The Case of Habermas and Gender." I: Benhabib, Seyla & Cornell, Drucilla (eds.), *Essays on the Politics of Gender in Late-Capitalist Societies*. Cambridge: Polity Press.